

ковия пласт. Вкопаването има правоъгълна форма с ширина 2.10 м. и проследената дължината 29.5 м. Дълбочината на вкопаване е 0.50 от нивото на съвременния терен. Пълнежът е от светлокафява пръст, открива се малко количество силно фрагментирана римска керамика. Дъното на вкопаването е равно. Наличните данни и наблюденията проведени по време на разкопките ни навеждат на мисълта, че се касае за фундамент на крепостна стена. Отсъствието на хоросан в запълнителя и околния терен, както и дължината на разкрития участък показват, че изоставянето му е продиктувано или от недостиг на финансови средства или от масирана военна опасност. В близката околност през предходни години е разкрита наблюдателна кула със стопанска сграда и селище от римската епоха. Наличието на фрагментирана римска керамика свързва негативната структура с римското крепостно строителство.

В близост до нея се разкри Яма №1 с размери: север-юг 1 м и изток-запад 0.70 м. Горната ѝ част е разрушена в следствие на обработването на терена. Тя е вкопана в материк от песъклива бяло-жълта до оранжева пръст с много малки камъчета. Пълнежът е от силно сбита тъмнокафява до черна глинеста пръст и голямо количество керамика. Избрания метод за проучване на ямата съответства на ситуацията. Тя е плътно запълнена с археологически материал, поради което е невъзможно да се проучва чрез разрез. Слизането в дълбочина се определя от разположението на керамичните фрагменти. По периферията в северозападната и източната четвърт на ямата се откриват фрагменти от дебелостенни съдове, разположени като облицовка на три реда. В южната половина фрагментите са по-малко и не са така подредени. Керамиката по периферията е вертикално разположена, докато в центъра е хоризонтално. Има фрагменти най-малко от три дебелостенни съда. В центъра на ямата са поставени големи парчета от мазилки, по които от едната страна личат леглата на пръти, а от другата повърхността е загладена. Те се откриват само в горните пластове до 0.10-0.15 м дълбочина от ниво на засичане. Между и върху тях се поставени фрагменти от тънкостенни съдове с червена повърхност. След вдигането на част от керамиката в северозападната четвърт на ямата се откри голям фрагмент от гърлото и раменете на един от дебелостенните съдове с лентеста украса с ямички разположена на прелома. На дълбочина 0.30 м от ниво на засичане между керамиката в източната половина на ямата се откри кремъчна пластина с дължина 9.5 см. Дъното на ямата се достига на 0.60 м от ниво на засичане. Керамичните фрагменти са най-малко от три дебелостенни и един тънкостенен съд. Всички са с подобни форми: цилиндрично устие, биконично тяло с горна леко конкавна форма и остър прелом към долната част, дъното е равно или леко конкавно. Върху няколко фрагмента от дебелостенен съд има украса от полета с набождания ограничени от една връзана линия. Повърхността на цялата керамика е силно обрुшена и не може да се определи със сигурност наличието или не на ангоба. Според техническите характеристики, начина на изработка и формата на съдовете може да се предположи, че ямата се отнасят към късната фаза на късния неолит – култура Караново IV.

№28. ТРАКИЙСКА КРЕПОСТ В М. ГРАДИЩЕ ПРИ С. ГЕЛА, ОБЩИНА СМОЛЯН

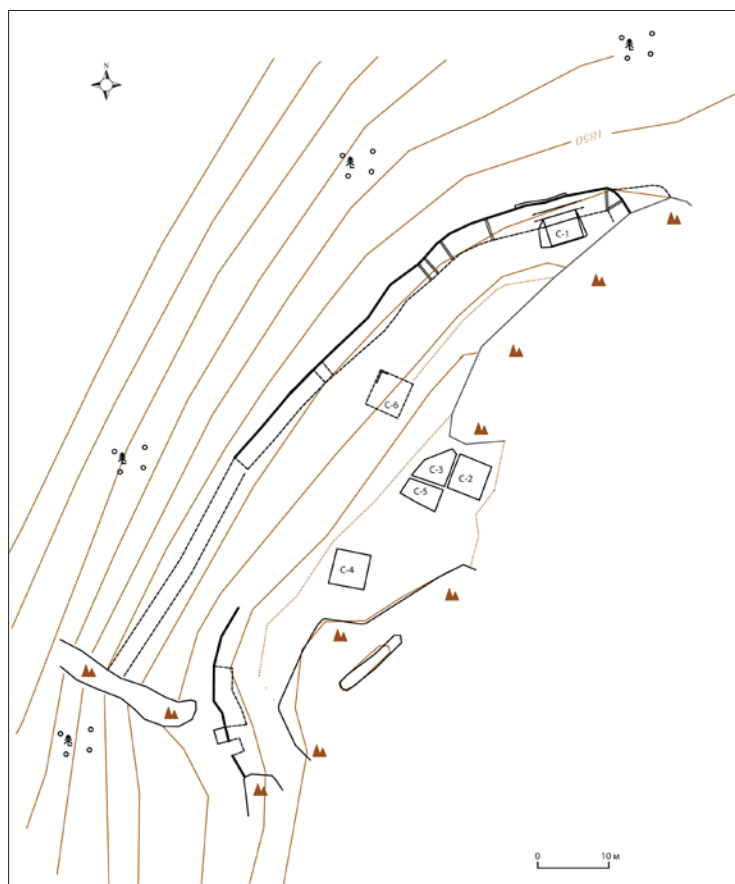
Дамян Дамянов

Първите проучвания на крепостта са извършени през 1971 г. Те са проведени от Н. Петрова (ОИМ – Смолян) под научното ръководство на В. Найденова (АИМ-БАН). Проучена е южната крепостна стена, почистен е изкоп във външната стена и са направени сондажи (Петрова 1975, 91-93).

Археологическият обект е разположен по билото и западния склон на риолитен рид, който се явява северно разклонение на Переликски дял, спускащо се от връх Шилеста чука (Голям Снежник – 2188,1 м н.в.). Той се намира на около 3,5 км югозападно от с. Гела. Максималната надморската височина на м. Градище е 1875,50 м. Крепостта обхваща терена от 1850 м нагоре.

Преди разкопките на терена се виждаха 65 м от външната, западна стена. След разкритията

куртината достига 85 м. Южните сектори на стената са разрушени. Тя е изградена по северния и западния склон на рида. Трасето ѝ минава между хоризонтални с надморска височина 1852-1854 м. В южния си край куртината е достигала до скален отвес, от който на югоизток е изградена южната стена. Тя е основана на по-голяма надморска височина, по хоризонтал 1864 м. Дължината ѝ от отвеса до пропастта на изток е 12 м. Общо дължината на външната крепостна стена е била около 120 м. При строителството на крепостта са използвани най-рационално даденостите на терена, осигуряващи лесна отбрана на съоръжението. Като източна стена е използвана скалната пропаст висока приблизително 100 м. Укрепената от външната крепостна стена площ е около 3 дка. Тя има приблизително елипсовидна форма с максимална дължина 110 м и максимална ширина 45 м. Външната крепостна стена започва от северното подножие на скалния ръб с 5 метрова северна стена. След това тя завива на югозапад и по хоризонтал е дълга още около 95 м до скалния отвес в южния край на рида и завършва с още 20 м южна стена, достигайки до пропастта на изток (обр. 1).

Обр. 1. План на тракийската крепост при с. Гела. (Изработил: инж. В. Прахов).

Входът на външната крепостна стена се е намирал на северния сектор, където външният терен е подходящ, т. е. по-лесно достъпен. Разрушението на стената в този сектор не позволява точното му фиксиране. Втори вход има на южната стена, проучвана от Н. Петрова и В. Найденова през 1971 г. Южната стена също е била целенасочено разрушена. Достъпът до нея от юг е по-лесен поради наличието на седловина по билото, позволяваща нападение на по-широк фронт, както и обстрел на стената от по-високите скали, южно от седловината.

Техниката на градеж е суха еднолицева зидария и каменен пълнеж между нея и материковата скала. Зидарията е градена на сектори, долепени на фуга. Куртината е основана без всичане в скалния терен и има субструкция от недобре оформен цокъл, на места изблъскан навън от тежестта на суперструкцията (обр. 2). Каменната стена е била висока от 2,50 м до 3 м, а над нея вероятно е била изградена дървена ограда – палисада. Ширината на каменната основа е 3,20-3,50 м. Тя има много добре изградено от плочести риолитни камъни отвесно и гладко външно лице, вътрешен пълнеж от камъни с неправилна форма и вътрешна страна без отвесно лице, т. е. под наклон, образуваща 0,90-1,10 м каменна пътека край вътрешното лице на дървената ограда (която днес липсва). Този тип куртина – каменна основа и палисада се регистрира за втори път при проучването на тракийска крепост в Средните Родопи. Това е съвсем логично, тъй като сухата зидария от частично обработен камък, на наклонен терен не издържа във височина, а освен това са били необходими, както много повече строителен материал, така и повече хора. Затова липсата на достатъчно камък се е компенсирала от изобилния дървен материал, от който са се изграждали и жилищните сгради в крепостта. Такъв е случаят и с тракийската крепост в м. Градище при с. Страшимир, общ. Златоград. За малката височина на каменната куртина (2,50-3,00 м) свидетелстват също липсата на вътрешно лице на крепостната стена (което предполага не много висока зидария), както и забележително еднаквата ѝ височина на съхраненост по цялата дължина на куртината – с изключение на напълно разрушените участъци (обр. 3).

Обр. 2. Западната крепостна стена, външно лице – изглед от север. (Сн. Д. Дамянов).

Обр. 3. Напречен разрез на западната стена, северна страна – изглед от юг. (Сн. Д. Дамянов).

Направеният стратиграфски сондаж при вътрешното лице на външната крепостна стена датира крепостта в ранната фаза на ранножелязната епоха и късната желязна епоха. В него ясно се вижда градежът от вътрешната страна. Каменната основа е по-широка при скалата и във височина зидарията се стеснява стъпаловидно до каменна пътека (при палисадата) широка 0,90-1,10 м.

Вътрешната крепостна стена е ограждала най-горната, сравнително по равна част по билото на рида. Тя е продължение на южната стена в посока север по хоризонтал с височина 1863-1864 м. Днес на терена от нея са съхранени само 24 м. Възможно е останалата част от стената да е била изцяло дървена, т.е. палисада. Най-вероятно първоначално е била изградена вътрешната стена, която е укрепила само билото на рида, ограждайки площ от 0,7 дка. Тя има същата строителна техника. Направените сондажи в оградения от нея терен, както и проучванията на Н. Петрова, я датират в същия отрязък от време – желязната епоха. Съдейки по количеството керамика, строителството и кулминацията в съществуването на крепостта се отнасят в периода XI-IX в. пр. Хр. Откритите керамични фрагменти свидетелстват за наличието на светилище и за жилищна сграда.

Светилището представлява панорамна площадка (без архитектура) със следи от огнища. Тя е с лек наклон на изток. Откритата керамика по нея не е кухненска, а ритуална с характерната за ранножелязната епоха украса от канелюри и букели по чашите, както и от апликирани релефни ленти и букели по големите съдове за храна и напитки.

Южно от светилищната площадка бяха намерени фрагменти от глинена мазилка върху изплетени от клони стени от жилище или заслон. Тук през 1971 г. е направен един от сондажите на Н. Петрова. Керамиката в този сектор е преобладаващо битова – съдовете са по-груби, а украсата им по-малко и по-некачествена. Бяха намерени също така и 5 бр. долни камъка от хромели.

Проучването на тракийската крепост в м. Градище при с. Гела показва, че тя е строена на чисто място, т.е. тук не е съществувала крепост по-рано. Освен това тук не е имало и светилище от по-ранната къснобронзова епоха, както е случаят с тракийската крепост при с. Страшимир (Дамянов 2009). Крепостта е използвана само през желязната епоха. От следващите епохи липсват артефакти с изключение на железен връх от средновековна стрела, свидетелстващ по-скоро за лов, отколкото за функциониране на крепостта.

Литература

Дамянов 2009: Д. Дамянов. Тракийско светилище-крепост при с. Страшимир – Средни Родопи. – В: Есенни четения – Сборяново. Предизвикателството на теренната работа, т. 6. Варна, 2009, 119-143.

Петрова 1975: Н. Петрова. За проучването на тракийските крепости в Смолянски окръг. – Известия на музеите от Южна България, 1975, 1, 89-98.